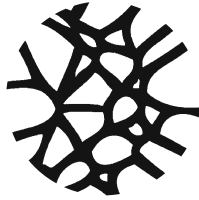

Шкільна бібліотека

Укладач
Юрій Винничук

Антологія
української
містичної прози

Харків
«Фоліо»
2018

У ЗАЧАРОВАНИМ ЛЮСТРІ

Фантастика давно вже стала найпоширенішим жанром у світовій літературі, розгалузившись на безліч струменів — наукову, космічну, фантазійну, або фентезі, казкову, готичну, або моторошну. Фактично фантастика існує з часу зародження літератури взагалі. Найперші твори людського генія були саме фантастичними — це і давньоєгипетська проза, і весь епос стародавнього Сходу, це й грандіозні епічні твори Індії («Магабгарата», «Рамаєна»), Ірану («Шахнаме»), Греції («Іліада», «Одіссея»), Риму («Енеїда»), середньовічної Європи («Калевала», «Парсіфаль», «Нібелунги»).

Фантастика присутня не тільки у художніх творах, а навіть у працях античних та середньовічних істориків, у книгах подорожей і в географічних описах. Розповіді про фантастичні тварини і дивовижні народи кочували з твору в твір і з культури в культуру. Фантастами були і Руставелі, і Данте, і Рабле, і Шекспір, і Сервантес, і Мільтон, і Вольтер, і Гете, і Свіфт. Важко назвати великих класиків ХІХ і ХХ ст., які б не зверталися до жанру фантастики чи то в поезії, чи то в прозі, чи в драматургії.

До фантастики відносяться й такі жанри, як літературна казка і легенда, алегорія, філософська повість (Вольтер), утопічна (Платон, Лукіан, Мор, Кампанелла, Гакслі, Орвелл), магічна проза (Маркес, Борхес, Кортасар, Буццаті, Еліаде, Павич), химерна (жанр своєрідно український — Олександр Ільченко, Василь Земляк, Валерій Шевчук, Юрій Щербак), абсурдна, сюрреалістична проза і чорний гумор (Бірс, Віан,

Ландольфі, Хармс). Моторошна, або готична, проза має глибоке коріння, але як жанр розквітла в Європі у XVIII ст. Готична проза — нині один з найпопулярніших жанрів фантастики. На Заході виходять спеціальні часописи й цілі серії цих книжок. Аж три такі серії існують у Польщі: «Оповіді з дрижаками», «Фантастика і жахи», «Моторошні оповіді». За популярністю готична проза донедавна поступалася тільки науковій фантастиці, але в останній час пропустила вперед ще й фентезі.

Класична готична проза в кожній європейській літературі виглядає по-різному. В англійській — зображення надприродного викликає страх і навіть гнітить читача, а в латиноамериканській прозі сприймається уже як щось нормальне, таке, що можна було б передбачити, навіть якщо воно перебуває під впливом чарів. Зате в німецькій літературі фантастична вигадка має переважно філософсько-метафізичний характер, у французькій — демонічно-середньовічний, який переходить у символістську естетику. У слов'янських літературах, як і в угорській та румунській, надприродне зображується з великою дозою гумору і тяжіє до фольклорного тлумачення фантастичних подій та образів.

Звичайно, всі ці категорії не існують у чистому вигляді. У кожній із цих літератур згадані типи фантастичного зображення співіснують. Так, у творчості Гофмана поруч із феєричною новелою «Золотий глечик» надibuємо і на повість жахів «Еліксир диявола», а в англійській літературі, крім похмурого «Замку Отранто», є безліч пародій на французькі диявольяди.

Не багато знайдеться письменників і в українській літературі, які б так чи інакше не використали якогось фантастичного сюжету. Вже в «Повісті врем'яних літ» бачимо фантазії про нечисту силу, які особливо популярними були в християнській літературі, зокрема агіографічній, тобто в описах життя святих. Найбільший збірник житійних оповідей «Печерський Патерик» походить з XIII ст. і складається з історій про те, як святи боролися з бісами, що спокушали їх в образі жінок, чортів та різних чудовиськ. Цікавим жанром

фантастики були так звані чуда, зразки їх знаходимо в збірці «Чуда» Афанасія Кальнофойського (1638 р.) та в книзі оповідаць Петра Могили. Найповніший збірник таких оповідей у чотирьох томах, що мав назву «Четъї-Мінеї», склав Дмитро Туптало наприкінці XVII ст.

Великої популярності в Україні набули збірники казкових оповідей про земну кулю з описом дивовижних людей і тварин — bestiarii, азбуковники, фізіологи та люцидарії. Страхиттями переповнена повість «Александрія» про подвиги Александра Македонського. У будь-якому українському літописі присутні фантастичні істоти — змії, біси, потворні істоти, навіть Самійло Величко у своєму описі козацьких воєн наводить оповідання про Сатира.

У Галичині фантастична література творилася як українською, так і польською та латинською мовою. У XVI—XVIII ст. видано було кілька збірників коротких фантазійних оповідок-фацецій. Відьми й чорти оспівані львівськими поетами Себастьяном Кленовичем, Варфоломієм Зиморовичем та Шимоном Шимоновичем. Інший львівський письменник XVIII ст. Бенедикт Хмелевський написав цілу книгу про чортів та відьом, завдавши собі неабиякого зусилля, аби всіх їх класифікувати.

Про розвій готичної прози в Україні XIX ст. прочитаєте у відповідних томах. Том, який ви зараз тримаєте у руках, присвячений готичній прозі XX ст. і обіймає творчість письменників, які творили на початку сторіччя, у міжвоєнний період та в діаспорі.

Наприкінці XIX — на початку XX століть твори про чортів, відьом й іншу нечисту силу пишуть Любов Яновська, Степан Васильченко, Федір Кудринський, Іван Нечуй-Левицький (повість «Запорожці»), Гнат Хоткевич, Одарка Романова, Клим Поліщук.

В той час, як уже в XX ст. готична проза на великій Україні йде на спад, а під совітами взагалі занепадає, в Галичині вона набуває усе ширшої популярності. З'являються твори Наталі Кобринської, Наталени Королеви, Василя Короліва-Старого, Богдана Лепкого, Василя Софроніва-Левицького, Антіна

ЗМІСТ

У зачарованім люстрі	3
Іван ФРАНКО	7
Терен у Нозі. <i>Оповідання з гуцульського життя</i>	7
Іван ЛИПА	25
Мій ведмедик	25
Олена КИСІЛЕВСЬКА	33
3 днів розпуки	33
Богдан ЛЕПКИЙ	43
Старий двір	43
Гостина	61
Василь СТЕФАНИК	69
Басараби	69
Михайло ЯЦКІВ	78
Де правда?	78
Дівчина на чорнім коні	85
Мальований стрілець	89
Боротьба з головою	90
Гнат ХОТКЕВИЧ	100
Портрет. <i>Фантазія</i>	100
Біла (<i>флюїда</i>)	118

Юрій БУДЯК	160
Петля	160
Надія КИБАЛЬЧИЧ	168
В старих палатах	168
Антін КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ	182
У п'їтьмі ночі	182
Василь КОРОЛІВ-СТАРИЙ	185
Вікно	185
Павло БОГАЦЬКИЙ	190
Камелії	190
Михайло МОЧУЛЬСЬКИЙ	210
Мумія	210
Стефан ГРАБИНСЬКИЙ	220
Смалюх	221
Погляд	230
Чад	242
Наталена КОРОЛЕВА	251
Сарацинка	252
Гнат МИХАЙЛИЧЕНКО	283
Погроза невідомого. <i>(З тюремних зшитків)</i>	283
Сергій ПИЛИПЕНКО	291
Острів Драйкройцен. <i>(Латвійська легенда)</i>	292
Клим ПОЛІЩУК	307
Семиковецькі тїні	308
Леонїд МОСЕНДЗ	313
Великий лук	313

Василь СОФРОНІВ-ЛЕВИЦЬКИЙ	326
«Клікуша»	326
Гість з-під Монте Санто	342
Мирослав КАПІЙ	352
Талісман	352
Гуцульський факір	367
У Святої Софії	379
Антін ЧЕКМАНОВСЬКИЙ	392
Поліщуцька мати	393
Дмитро ТЯГНИГОРЕ	413
Страшний Замок	413
Федір ПОТУШНЯК	423
Капелюх із зеленим пером	423
Упир	430
В Мочарах	436
Юрій КЛЕН	442
Акація	442
Ярослава ОСТРУК	458
Дім Вільяма О'Гари	458